

'Inlevingsvermogen'

'Omgaan met ruzies en conflicten'

Inhoudsopgave

Toelichting bij deze handelingssuggestie	2
Aanpak	2
<i>Leerdoelen</i>	2
<i>Pedagogische interventies</i>	3
<i>Randvoorwaarden</i>	4
<i>Suggesties voor aanpak</i>	5
<i>Verwijzing naar spellen/prentenboeken</i>	8
Achtergrondinformatie	9
Bronnen	9

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

Toelichting bij deze handelingssuggestie

Leerkrachtvragenlijst Inlevingsvermogen

1. Luistert met aandacht naar wat anderen zeggen of vertellen.
2. Toont belangstelling voor wat andere kinderen zeggen of doen.
3. Zegt aardige dingen tegen medeleerlingen.
4. Gedraagt zich behulpzaam.

Leerlingvragenlijst Inleven in de ander

1. Ik doe aardig tegen een ander.

Onder **inlevingsvermogen** wordt het volgende verstaan: *Inlevingsvermogen is de vaardigheid het eigen gedrag af te stemmen op de gedachten en gevoelens van een ander.*

Onder **omgaan met ruzies en conflicten** wordt het volgende verstaan: *Omgaan met ruzies en conflicten heeft betrekking op spanning in een relatie of in een groep(je). Als er in een conflict of ruzie antisociaal gedrag wordt getoond, is het belangrijk om dat samen uit te praten, het goed te maken met elkaar en daarna weer op goede voet verder te gaan. Omgaan met competitie is een goede oefening. Omgaan met winnen en verliezen is een onderwerp dat bij ruzies en conflicten hoort.*

Aanpak

Leerdoelen

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingssuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van inlevingsvermogen en het omgaan met ruzies en conflicten.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst.

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none">Biedt zijn excuus aan als hij een ander kind (zichtbaar) pijn of verdriet heeft gedaan	<ul style="list-style-type: none">Luistert naar een medeleerling die vertelt dat hij iets anders vindtZegt sorry	<ul style="list-style-type: none">Luistert naar een medeleerling die vertelt dat hij iets anders voeltKan begrijpen wat een ander niet leuk vindt omdat hij het zelf niet leuk vindtToont spijt en maakt het goed met de ander	<ul style="list-style-type: none">Toont begrip voor de gevoelens van een ander tijdens ruzieWeet welk gedrag bij de ander boosheid uitlokt	

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?
- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.
- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

Pedagogische interventies

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Inlevingsvermogen voor deze groep is laag. Het kan zijn dat kinderen deze vaardigheid echt niet hebben, maar het kan ook zijn dat een groep zo met elkaar omgaat dat je het niet ziet. Vraag je bij dit laatste af wat jouw leerkracht gedrag is. Maak je kinderen bewust van de effecten van hun gedrag op de gevoelens en het gedrag van anderen? In hoeverre laat je inlevingsvermogen zelf zien?

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven
- Positieve betrokkenheid tonen
- Positieve bekrachtiging geven
- **Leren problemen oplossen**

Voor kinderen met laag inlevingsvermogen kun je werken aan de volgende vaardigheid bij het omgaan met ruzies en conflicten.

Leren problemen oplossen: bij ruzies en conflicten wordt er van jou als leerkracht verwacht dat je duidelijkheid biedt over hoe je hier mee omgaat. Deze duidelijkheid biedt je door vaste routines te handhaven over hoe je met elkaar communiceert (naar elkaar luisteren, excuses aanbieden). Voor leerlingen die dit moeilijk vinden, moet je als leerkracht veel sturen. Dit kan met behulp van het GGGG-model. Hierin bespreek je gebeurtenis, gedachten, gevoelens en gedrag. Door op deze manier ruzies en conflicten te bespreken, help je leerlingen om zich in te leven in de ander.

Randvoorwaarden

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaats kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

Suggesties voor aanpak

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

In het algemeen bij inlevingsvermogen

- Het attenderen op de ander
- Stimuleren om anderen uit te laten praten, aan te kijken en te luisteren
- Werken aan het herkennen van emoties (met behulp van materialen)

Biedt zijn excuus aan als hij een ander kind (zichtbaar) pijn of verdriet heeft gedaan (<4 jaar) – oplossingen zoeken

Stel je voor: op het schoolplein is een kleuter boos op een ander kind en deelt een tik uit. De juf komt erbij en vraagt wat er gebeurd is en zegt tegen het kind dat geslagen heeft: "Je moet nu even sorry zeggen, want dat mag niet".

Weet de slaande kleuter nu hoe hij de volgende keer dit gedrag kan voorkomen?

Leer het kind verantwoordelijk te worden voor zijn gedrag.

Hieronder staan tips wat je anders zou kunnen doen in deze situatie:

- Geef zelf het goede voorbeeld; wees aardig voor jezelf, want het is normaal dat je af en toe fouten maakt. En geef het toe als je fout zit en zorg voor een oplossing.
- Vraag wat er gebeurd is; geef beide partijen de kans om het te vertellen.
- Wijs het kind op de emoties van de ander, daardoor gaat het kind begrijpen wat voor uitwerking zijn gedrag heeft op een ander.
- Zoek samen naar een oplossing; probeer dit op een positieve manier te doen.

Luistert naar een medeleerling die vertelt dat hij iets anders vindt (4-6 jaar) – conflictsituatie bespreken

Op deze leeftijd vinden kinderen het vaak nog lastig om zelf conflicten op te lossen. Conflicten kunnen zijn: met hetzelfde speelgoed willen spelen of dezelfde rol willen hebben. Ook vrij spel op het plein geeft nog weleens problemen. Conflictsituaties op het plein kun je goed klassikaal bespreken.

Als je een conflictsituatie met twee leerlingen bespreekt kun je dat op de volgende manier doen:

- Gebruik een voorwerp, bijvoorbeeld een bal, steen of beer om aan te geven wie het woord heeft;
- De ander luistert en wacht op zijn beurt;
- Laat degene die luistert terug vertellen wat de ander heeft gezegd (dit kan pas bij oudere kinderen verwacht worden);
- Vervolgens worden de rollen omgedraaid;
- Sluit af met het maken van afspraken over de conflictsituatie zodat een ruzie in het vervolg voorkomen kan worden.

Zegt sorry (4-6 jaar) – reflecteren

Voor jonge kinderen is het erg lastig om gemeend sorry te zeggen na een ruzie of conflict. Als er een ruzie of conflict heeft plaatsgevonden, kan het volgende worden gedaan:

- Verwoord voor zowel het kind dat sorry moet zeggen als voor het andere kind wat er gebeurt en waarom, als een ondertiteling van het gedrag en de situatie. Benoem het bijvoorbeeld als een van de kinderen huilt en benoem de reden ervan.
- Als het kind inziet dat hij of zij sorry moet zeggen tegen de ander, is dit fijn. Op deze leeftijd zal het echter vaak voorkomen dat het komen tot dit besluit niet lukt. In dit geval kun je samen met het kind sorry zeggen tegen de ander. Bedenk samen met het kind ideeën om het conflict op te lossen.

Luistert naar een medeleerling die vertelt dat hij iets anders voelt (6-8 jaar) - meningsverschillen

Om te leren hoe je om moet gaan met meningen die van jouw mening verschillen, kan er een kringgesprek plaatsvinden tijdens en na een activiteit waarin meerdere meningen of gevoelens naar voren komen. Denk bijvoorbeeld aan het vertellen in de kring of het kijken van het nieuws (je kunt de stellingen van het jeugdjournaal gebruiken).

- Bespreek klassikaal welke verschillende meningen en belevingen er van toepassing zijn op deze situatie.
- Maak daarna de stap naar situaties die met ruzie en conflict te maken hebben. Wat is het verschil tussen een meningsverschil en een ruzie (meningsverschillen hoeven niet tot ruzies te leiden)? Hoe luister je naar de mening of het gevoel van de ander (bijvoorbeeld door actief te luisteren en respect te tonen)?
- Geef na de pauze of les die volgt op dit kringgesprek de opdracht om de kinderen elkaar te laten vragen naar hun mening en gevoel na aanleiding van de afgelopen les of pauze.

Extra: Leerlingen kunnen in drietallen oefenen met het luisteren, samenvatten en doorvragen (LSD). Eén leerling vertelt iets, de andere leerling luistert, vat samen en vraagt door en de derde leerling kijkt of dit goed verloopt.

Kan begrijpen wat een ander niet leuk vindt omdat hij het zelf niet leuk vindt (6-8 jaar) - rollenspel

Om dit te kunnen moeten kinderen leren dat dezelfde situatie niet voor iedereen dezelfde emotie oproept. Je kunt hen dit laten ervaren door middel van rollenspel:

- Speel alledaagse situaties na;
- Laat kinderen verschillende rollen spelen zodat ze kunnen ervaren hoe je je voelt in een bepaalde rol;
- Bespreek het rollenspel na.

Je kunt een situatie ook uitspelen met (lego en Playmobil) poppetjes.

Toont spijt en maakt het goed met de ander (6-8 jaar) – excuses geaccepteerd

Zie voor suggesties voor het zeggen van sorry bij het doel 'zegt sorry (4-6 jaar)'

Voeg bij kinderen die deze vaardigheden al verder onder de knie hebben, de opdracht toe dat de excuses geaccepteerd moeten worden door het andere kind. Wanneer hij of zij de excuses niet accepteert, geeft hij of zij aan wat het kind dat sorry heeft gezegd, kan doen zodat de excuses wel geaccepteerd worden (bijvoorbeeld iets maken wat kapot is gegaan, of wat tijd eroverheen laten gaan).

Toont begrip voor de gevoelens van een ander bij ruzie (8-10 jaar) – bespreking

Het is belangrijk om de aandacht van een kind te richten op het gevoel en de emotie van de ander.

- Wanneer een ruzie of conflict heeft plaatsgevonden, kun je bespreken wat het gevoel van de ander is, hoe je dit kunt zien en wat de invloed van je gedrag op de ander kan zijn.
- Gebruik eventueel een boek of filmpje (bijvoorbeeld van klassetv.nl) over dit onderwerp om klassikaal over dit onderwerp na te denken.

Weet welk gedrag bij de ander boosheid uitlokt (8-10 jaar) – opstel of tekening

Bij het voorkomen van ruzies en conflicten is het belangrijk dat de kinderen rekening houden met het gedrag waarvan de ander boos kan worden. Dit moet dan echter wel bekend zijn bij de kinderen, voordat er rekening mee gehouden kan worden. Om te ontdekken waar elk kind boos van kan worden, kan de volgende les gegeven worden:

- Begin met een inleiding, waarin je uitlegt dat iedereen van ander gedrag boos kan worden, en dat je beter rekening met elkaar kan houden als je weet waar de ander boos van wordt.
- Geef dan de opdracht om een tekening te maken of een opstel te schrijven. Het onderwerp is: 'Van welk gedrag van de ander wordt jij boos?'
- De tekeningen en/of opstellen worden daarna bijvoorbeeld gepresenteerd aan de klas, voorgelezen of opgehangen.
- Omdat de les gaat over een negatief gevoel (boosheid), is het goed om de les te beëindigen met iets positiefs. Je kunt bijvoorbeeld klassikaal bespreken waar de leerlingen blij van worden, een lied over het onderwerp zingen of een spelletje doen.

Verwijzing naar spellen/prentenboeken

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan inlevingsvermogen binnen het omgaan met ruzies en conflicten. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Coöperatief spel 'Hop! Hop! Hop!' / uitgeverij: Djeco
/ aantal spelers: 2-4 / geschikt voor: onderbouw / duur:
10-20 minuten.

De spelers zorgen er samen voor dat de herder, de schapen en de hond veilig aankomen in de schaapskooi vóórdat de storm de brug omblaast! Een leuk en spannend spel waarbij je een pootje van de brug weg moet tikken wanneer je storm gooit.

In een coöperatief spel zoals deze moeten leerlingen samenwerken om het spel tot een goed einde te brengen, maar soms lukt dat niet. De leerlingen hebben sociaal-emotionele vaardigheden nodig om hier mee om te gaan, ook naar de andere kinderen toe met wie hij speelt. Als leerkracht kun je de leerlingen helpen door te modelen en voor te doen hoe je met dat verlies/gevoelens van boosheid of teleurstelling omgaat.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

Achtergrondinformatie

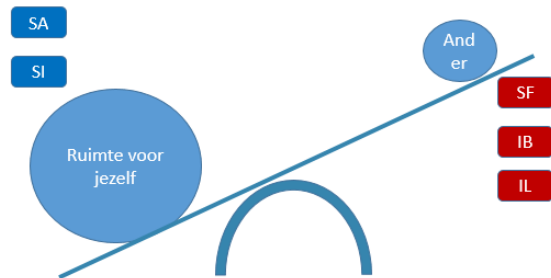
Deze handelingssuggestie gaat om inlevingsvermogen binnen het omgaan met ruzies en conflicten.

Het kind dat deze vaardigheid beheerst, is in staat om zich te verplaatsen in de ander en kan zijn gevoelens daarop afstemmen. Het kind kan in gedachten in de huid van een ander kruipen. Het kind is zich bewust van de gevoelens en emoties van anderen en begrijpt deze. Bij de ontwikkeltaak 'omgaan met ruzies en conflicten' draagt het zich kunnen inleven in de ander bij aan het soepel oplossen van een ruzie of conflict.

Het tonen van deze vaardigheid draagt doorgaans positief bij aan het groepsklimaat. Het zijn kinderen met een 'sociale antenne'. Het beschikken over een dergelijke sociale antenne is een voorwaarde om kwalitatief goed contact met anderen te hebben.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

Wanneer je als leerkracht weinig gedragingen ziet die een uiting zijn van inlevingsvermogen, is het relevant om te kijken naar de andere twee vaardigheden waarmee een kind ruimte geeft aan anderen. Zijn inlevingsvermogen én impulsbeheersing én sociale flexibiliteit laag? En scoort het kind op de ruimtenemende vaardigheden hoog? Maak dan een afweging aan welke ruimtegevendende vaardigheid je als eerste gaat werken.

Kinderen met weinig inlevingsvermogen zijn vaak veel minder goed aanspreekbaar op hun gedrag. Ze kunnen je bij wijze van spreken verongelijkt aankijken wanneer je hun gedrag bestraft. Als gevolg van het beperkt zich kunnen verplaatsen in de ander begrijpen ze sociale situaties niet zo goed. Niet zelden is er ook sprake van een achterlopende ontwikkeling. Herken je het kind niet in bovenstaande typering, dan moet je het waarschijnlijk vooral ondersteunen in het werken aan impulsbeheersing. Emotioneel is de leerling mogelijk nog jong.

Bronnen

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.